

Knokke-Heist

Omtrent 't Zwin en 't Ruzement

30 juli 2011

Er zijn zo van die lui die het echt gaan zoeken! Moeilijkheden, problemen, sores, dat soort zaken bedoel ik. Wie dan? Ik, bijvoorbeeld. Dan ga ik na jaren en jaren eindelijk weer nog eens naar Knokke-Heist en wat heb ik bij me? Een frigobox! Je moet toch maar durven! Terwijl de burgemeester van de meest chique van de chique Belgische badsteden zich in niet mis te verstane bewoordingen heeft uitgesproken tegen de frigoboxtoeristen. Erg!

Nu kan ik me wel even voorstellen dat mijn Nederlandse lezertjes zich wat verloren voelen in de terminologie die de burgemeester heeft gehanteerd. Een beetje uitleg is hier dus wel op zijn plaats. Ten einde de Vlaamse cultuur wat te spreiden.

Een frigogobox bestaat alleen in Vlaanderen. Elders is het een koeltas. En een frigoboxtoerist is uitgevonden door de heer Leopold Lippens die al meer dan dertig jaar de scepter

frigo (de (m.); -'s) (Belg. N., spreekt.) ijskast
frigobox (de (m.)) (Belg. N., spreekt.) koelbox, koeltas
frigoboxtoerisme (het; g.mv.) (Belg. N., scherts.) smalende benaming voor dagtoerisme
frigoboxtoerist (de (m.)) (Belg. N., scherts.) dagrecreant • rond 1990 verzonnen door de Knokse burgemeester graaf Leopold Lippens, van *frigobox* (koelbox) + *toerist*

Het stijlbloempje van graaf Lippens heeft burgerrecht gekregen. Maar Van Dale is dan ook schoolmeester geweest in het nabije Sluis! Ons kent ons.

De steen des aanstoots: de frigobox.

zwaait over Knokke-Heist. Het woord heeft zelfs de Dikke gehaald. Graaf Lippens bedoelde daarmee het gajes dat zijn propere stad aan de zee voor een dagje bezoekt en daarbij eten en drinken meezeult in een koeltas. Om het onder de zon, die in Knokke-Heist op zijn bevel dag in dag uit schijnt, te gebruiken. Zonder dat ze die levensmiddelen (noch wat anders) bij de plaatselijke middenstand inkopen. Alwaar, naar de smaak van die proleten, veel te veel moet betaald worden. Klootjesvolk, kortom, dat het niet verdient dat de zon ook voor hen schijnt en het zand van de duinen en het strand schuurt in hun kleren uit de uitverkoop. Een burgemeester die het een beetje serieus meent met zijn stad kan dergelijke verontreiniging toch nauwelijks over zijn kant laten gaan? Want, let wel, reinheid is hier geen losjes gehanteerd begrip. Elke nacht wordt Knokke schoongemaakt! Je ziet geen troep op straat, geen graffiti, geen hondendrol-

len. En om dat laatste voor eens en voor altijd te voorkomen, mijne dames en heren, heeft de verlichte geest van de burgemeester alweer een juweel gebaard: elke hond die Knokke bezoekt zou een DNA-staal moeten afleveren. Zodoende zou een eventuele achtergebleven drol onderzocht kunnen worden en op de producent ervan worden teruggevoerd. Wie betrapt wordt betaalt. Het baasje dan. De hond is meestal insolvent. Een droltol, zogezegd.

Een hond heb ik niet. Een frigobox wel, dat zal duidelijk zijn. Door dat recipiënt is het me mogelijk om, na de wandeltocht volbracht te hebben, bij het naar huis rijden te genieten van een koel drankje. Iets wat bij de huidige exorbitante temperaturen een extra charme heeft. De inwendige temperatuur van de wandelaar en de buitentemperatuur raken daardoor zo'n beetje op hetzelfde niveau.

Er zijn nog wel meer redenen om uit Knokke-Heist weg te blijven.

Ten eerste is het namelijk ook nog een stadje dat potentieel explosief is. Na de Eerste Wereldoorlog is voor de kust van Knokke door de Engelsen en de Belgen minstens 35 000 ton ammunisie in zee gestort. Er zijn andere bronnen die het nog wat groter zien: 50 000 tot 200 000 ton! De plaats waar al dat tuig werd gedumpt is een zandbank „De Paardenmarkt“. Die ligt tussen de 300 en 1 500 meter uit de kust van Knokke-Heist. Dat is niet op een metertje te zeggen omdat die zandbanken nogal eens op wandel gaan. Schijnt het. Het is niet enkel spul dat eventueel „boem“ doet, er zit ook troep tussen die sist. De schattingen van de hoeveelheid gifgas uit de granaten, voornamelijk mosterdgas, lopen uiteen van 500 ton tot 1 100 ton. Als je daar gaat zwemmen: ga vooral niet te ver! Dat is daar op meerdere manieren niet gezond. Je weet nu waar Abraham het mosterdgas haalt.

Verder moet je als bezoeker ook bestand zijn tegen wat vertoon van rijkdom. Er staan in Knokke namelijk geen „gewone“ huizen. Wat er te zien is, voor zover de afsluitingen dat toelaten, is van het type „mega-kast“ of, aan de zeedijk, van het soort „luxe appartement“. De hele Belgische kustlijn is overigens met beton dichtgepleisterd. In Knokke is dat dan wel meestal wit geschilderd. Dat scheelt. Voor wie in de commerciële achtergronden van de huizenmarkt geïnteresseerd is weze nog vermeld dat voor een villaatje van een zeer bescheiden allooi toch al direct één miljoen betaald moet worden. Euro, let wel! Daarmee kan je echter nauwelijks onder de mensen komen want stel dat je iemand uit de buurt zou uitnodigen, en stel dat die ook nog op die uitnodiging zou ingaan. Dan zou die onvermijdelijk vragen: „En... waar wonen jullie?“ In de mening dat het villaatje het schuurtje is. Een beetje appartement doet al snel toch 2 miljoen. Wie het werkelijk serieus wil aanpakken kan voor een onderdak tot zo'n 18 miljoen diep in de buidel moeten tasten. Verkeer je in de laatste omstandigheden dan kan je eventueel proberen een lidmaatschap van de golfclub te verkrijgen. Het is geen garantie maar het helpt. Slaag je daarin dan mag je met een elektrisch golfkarretje boodschappen doen in de stad. Heel chique.

Daar ging ik dus wandelen.

De koten in het oosten

Ik moest niet in Knokke zelf zijn. Althans niet in het centrum van die stad. Wel in Oosthoek. Dat is een wijk ten oosten van Het Zoute in de Belgische gemeente Knokke-Heist.

Hoewel de aankondiging van de wandeling het had over parkeergelegenheid „op 250 meter van de startzaal“, vond ik die niet. Dus had ik het autootje maar, in arren moede, op een pleintje achtergelaten. Daarbij duister aangegaapt door een resident. Bovendien stond ik nu op geruime afstand van waar moest ingeschreven worden. Maar hé, je bent toch wandelaar? Dus dat extra eindje stappen, wie maalt daarom? Zo had ik wel de gelegenheid om onderweg een paar straatnaambordjes te lezen. Die zijn in antiek wit en blauw en heel attent van wat toelichting voorzien. Zo zag ik dat er in de omgeving sprake is geweest van het Fort Sint-Paulus (Sint-Pol zullen ze daar wel zeggen) dat in 1629 gebouwd werd als onderdeel van de Linie van Fontaine. Van dat fort uit liep de Paulusvaart naar een andere vesting: het voormalig Fort Sint-Isabella.

De wijk Oosthoek ontstond ten oosten van het Fort Sint-Paulus. In de 18^e eeuw stonden hier enkel wat boerderijtjes in de duinen. Dat is nu wel anders want de horeca heeft de vleugels gespreid en is hier in zwermen geland om te foerageren. De herberg *Vierwegen* is het oudste gebouw uit Oosthoek en het zou uit de 17^e eeuw stammen. De uitbreiding van de villabouw maakte dat tussen beide wereldoorlogen de meeste huisjes zijn gesloopt. Het laatste in 1996. Ik zag wel dat een rijtje wat oudere huizen nu werden gerenoveerd. Desgevraagd bleek dat de beloofde parkeergelegenheid er toch te zijn. „Gratis“, werd

eraan toegevoegd. Hetgeen me meteen wat alarmeerde want overal zie je hier automaten staan voor betalend parkeren. Ook in straten waar je dat, volgens mij, niet met manieren kan. Tenzij misschien met een golfkar. Dus, wie weet stond ik daar onder de bomen op dat pleintje wel op een parkeerbon te wachten? Goed, ik was er toch te vroeg dus kon ik nog wel even het autootje verplaatsen. De parkeerplaats bleek een weide te zijn. Vél verder weg dan de vooropgestelde afstand en pas op het allerlaatste moment aangeduid. Langs een veldweg tussen plekken maïs. Een weiland met lang nat gras waarvan de boer nut noch plezier meer zal hebben want het werd deskundig en grondig platgewalst. Een persoon met hoogglanzende leren rijlaarzen dirigeerde iedereen naar zijn plaatsje. Ha! Le chique! Ça s'explique sans mots! Hier geen ordinaire rubberlaarzen.

Bij het teruglopen naar het vertrekpunt van de wandeling zag ik een wat amateuristisch geschilderd bordje met "Zevenkoten". Het stelde me gerust dat er hier, behalve kapitale villa's blijkbaar ook nog kotjes te vinden waren. Zeven dus. Eertijds zal dat wel zo geweest zijn maar nu al lang niet meer. De wijk is gelegen tussen Oosthoek en Het Kalf, op de grens van duinen en polders. In de 19^e eeuw werden hier wat kleine boerderijtjes gebouwd. Dat zullen dan wel die kotjes geweest zijn. Tegenwoordig is Zevenkote een villa-wijk. Wat had je gedacht? Met sinds 1980 een eigen schooltje. En in dat schooltje moest ik wezen.

Te haas en te gras

Al direct na de start ging het wandeltraject langs meestal smalle paadjes over geërodeerde duinen die woest begroeid waren. Om zo nu en dan eens uit te komen op rustige straten tussen welig groen. Ook hier liet zich voelen dat de duinen niet weg te cijferen waren want het ging voortdurend op en af. Het was een eindje lopen om daar uit te komen waar de auto's geparkeerd stonden! We hadden dus een rondje gemaakt zodat we bijna terug bij het uitgangspunt terecht kwamen. De pijltjes wezen echter resoluut naar de overkant van de

De oude hoeven en huizen langs de kasseien van Hazegras. Dat staat ook te lezen op de gevel.

verkeersweg en zo werden we op pad gestuurd voor alweer een nieuw stuk wandeling.

Op de heenweg naar het vertrekpunt was ik er al gepasseerd: een strook kassei met wat grote, oude huizen. Met een merkwaardige naam ook: *Hazegras*.

Dat Hazegras is een gebied en een wijk ten westen van Het Zoute. Eertijds waren dat schorren op de linkeroever van het Zwin. Iets wat op de huidige naam lijkt kwam al in 1294 voor als *Haseghers* in een document van graaf Gwijde van Dampierre. Stadsrekeningen van Brugge hebben het in 1304 over de „*Polre Asegerse*“.

Dat zal waarschijnlijk wat te moei-

lijk in de mond hebben gelegen en zo zal daar dan Hazegras uit geëvolueerd zijn. Al slaat het nergens op, het klinkt wel vertrouwd.

Het viel me eerst later op, toen ik op de kaart zat te kijken, dat ik hier tegen een paar bekenden was aangelopen. Die ik nota bene pas een week geleden ook al tegenkwam: de Graaf Jansdijk en Prins Maurits.

Even situeren dus. Er zijn hier nogal wat gevechten geleverd. Dat is niet zo verwonderlijk want het is grensgebied en daar ontstonden nogal licht eens conflicten die gewapenderhand werden beslecht. De schorren van het Hazegras lagen aan de Zwinmonding en in

1340 vond hier de Zeeslag bij Sluis plaats. De Fransen kregen bij die gelegenheid van de Engelsen flink op hun kop.

Het gebied bestaat onder meer uit de Oude Hazegraspolder die aan de noordzijde van de Graaf Jansdijk ligt. In 1599 werd het Fort Sint-Joris op het Hazegras gebouwd. Een mooie gelegenheid voor Prins Maurits om het in 1604 al in te nemen. Hij zag dat in het kader van de omsingeling van Sluis. De Prins is duidelijk wel bezig geweest in deze contreien.

Ondertussen werd er steeds meer en verder ingepolderd. Zo werd in 1783 de Nieuwe Hazegraspolderdijk aangelegd. Wat als resultaat had dat er 648 hectare meer land beschikbaar kwam. Een voorzaat van de huidige burgemeester Philippe-François Lippens zorgde ervoor dat in 1784 de Tweede Hazegraspolderdijk aangelegd werd. Met al dat water dat men moest temmen was er ook een sluis nodig. En om die dan weer te beschermen tegen lieden met slechte bedoelingen werd er ook meteen maar nog een fort gebouwd: Fort Hazegras. Hoe origineel toch, die naamgeving. Dat fort bleek niet overbodig want het Oostenrijks bestuur en de Republiek der Nederlanden vonden het nodig met mekaar in de clinch te gaan in de zogenaamde *Keteloorlog*.

Later, tijdens de Belgische Opstand was het hier alweer bonje. Op 20 oktober 1830 kwamen militairen uit Brugge die de Nederlanders uit Fort Hazegras verdreven. Er voeren zelfs twee Nederlandse kanonneerboden het Zwin op om de Hazegrassluis te vernietigen. Eén van die schepen werd gekelderd. Mijn inschatting is dat dat per ongeluk gebeurde. Het andere schip koos het hazen(gras)pad.

Hoewel het fort nog werd versterkt en uitgebreid, was zijn betekenis sterk tanende en uiteindelijk was het van geen militaire waarde meer.

De walletjes

Je hoort in Knokke meer Frans praten dan Vlaamse dialecten. Maar om dan als eerste

dorp in Nederland ook nog „Retranchement“ te heten... Het is toch wat té. Die naam bekt ook zo vreemd en allicht daarom wordt er ter plaatse gesproken over „'t Ruzement“.

Al zou je het niet zeggen op het eerste gezicht, Retranchement is een vestingdorp. „Retranchement“ is namelijk het Franse woord voor een verschansing in de vorm van een aarden wal zonder vaste vorm. Op de kaart kan je nog duidelijk de typische stervorm zien van dit soort verdedigingswerken. Ter plaatse zie je slechts hoge dijken. De omwalling is een overblijfsel van een veel groter geheel van versterkingen dat bedoeld was om de Staatse oever van het Zwin te beschermen. Toen men nog in de Tachtigjarige Oorlog verwickeld was.

In hetzelfde jaar dat hij Fort Hazegras veroverde liet Prins Maurits hier een bescheiden versterking aanleggen. Waar slechts enkele soldaten met hun gezinnen woonden. Later ontstond daaruit het „Retranchement Cadsandria“. Met Fort Oranje in het noorden en Fort Nassau in het zuiden. Deze forten lagen ongeveer één kilometer uit elkaar. Tussen 1630 en 1640 werd de omwalling met drie bastions aangelegd die het dorp Retranchement ook tegenwoordig nog omsluit. Vroeger waren er aan de landzijde twee poorten: de Zandpoort en de Slijkpoort. Deze zijn echter volledig verdwenen.

In 1682 raakte de zee nog eens buiten zinnen en de

De plattegrond van het historische Retranchement.

stormvloed maakte dat een deel van Fort Oranje wegzakte in het Zwin. Een gegeven dat niet op gejuich werd onthaald. Om zo iets verder te voorkomen werd een dam aangelegd om de verdedigingswerken tussen beide forten tegen de zee te beschermen. Uit deze Boerendam ontwikkelde zich het huidige dorp. De dijk was namelijk de huidige Molenstraat.

Het wallencomplex van Retranchement is 27 hectare groot. Het is nu een aaneenschakeling van kleine landschapselementen: dijken, weiljes, meidoornhagen, knotbomen, hoogstamfruitbomen en drinkputten... Het ligt daar allemaal uitgestrooid over het gebied. Het dorp moet een hemel zijn voor bijgelovigen want er groeien niet minder dan vier zeldzame klaversoorten. Daar zullen allicht wel klavertjes van vier bij zijn. Het gaat hier over de kleine rupsklaver, ruwe klaver, gestreepte klaver en onderaardse (!) klaver. Een onderaards klavertje van vier is misschien voor mijnwerkers bedoeld. Alles groeit braaf op de droge zonnige dijkhellingen. Retranchement is nog om een andere reden ecologisch interessant. Het is één van de laatste leefgebieden van de boomkikker in Zeeuws-Vlaanderen.

Retranchement laat zich dat groene imago graag aanleunen. Vlakbij het grote officiële bord dat het begin van het dorp aanduidt, hangt nog een ander dat fier het volgende verkondigt:

Nationale Groencompetitie

Entente Florale

Winnaar 2008

Ze kunnen dat beetje Frans niet laten, blijkbaar.

Holder de polder

Vanaf de rustpost in Retranchement, *De Oude Schôôle*, lag nog een lus te wachten door de polders in het ommeland van het dorp.

De Nederlands Hervormde Kerk in Retranchement.

Als eerste viel me daarbij, nog steeds in het dorp, een oud kerkje op. Blijkens een bordje aan de gevel was dat een Nederlands Hervormde Kerk.

Wat er nu staat is een vervanging van een houten kerkje uit 1621. Dat werd al in 1653 gedaan. Daartoe werd ongeveer 6 270 gulden bijeen gescharreld uit steun van de overheid en bij de eigen bevolking.

Hoewel de kerk pas in 1654 klaar was, werd ze reeds in het najaar van 1653 in gebruik genomen. Hiermee kwam een einde aan wat sarcastisch „het vurenhouten tijdperk“ werd genoemd. Dat was de tijd waarin een deel van de gelovigen buiten het te kleine houten kerkje moest staan om naar de dominee te luisteren. De

klok in de toren werd door Johannes la Fort uit Middelburg in 1756 gegoten. Zij roept de gelovigen nog steeds ter kerke. Het kerkje kwam de Tweede Wereldoorlog niet zonder kwalijke gevolgen door. De opgelopen oorlogsschade werd kort na de bevrijding hersteld. Het interieur is in 1954 gerestaureerd, het gebouw zelf in 2009. Zo staat het er weer fris bij.

Een volgend merkwaardig gebouw was een schuur. Een heel grote schuur. Nu viel het me wel op dat er hier in de streek, aan beide kanten van de grens, wel meer van dat soort

De Vlierhof in Terhofstede

grote gebouwen staat. Maar deze was toch speciaal want, bijvoorbeeld, geheel met riet gedekt. *De Vlierhof* in het gehucht *Terhofstede*. De schuur moet daar gebouwd zijn omstreeks 1770. De grootte ervan was voorzien voor een bedrijf dat ongeveer 40 tot 50 hectare grond had. Te zien aan het formaat van het gebouw moet dat areaal nogal wat voortgebracht hebben. Van de schuur is nog het oorspronkelijke houten gebinte ongeschonden bewaard gebleven. In 1994 is ze gerestaureerd in de oorspronkelijke stijl en het geheel ziet er nu echt helemaal als een plaatje uit. Er staat ook nog een kleiner gebouwtje in dezelfde stijl

en dat is dan het „wagenhuis“. Dat laatste werd in 1996 ook helemaal gerestaureerd. Terhofstede, waar de schuur staat, is een buurtschap ten zuiden van Retranchement. De naam verwijst naar een boerderij uit de 12^e eeuw die in bezit was van de Sint-Baafsabdij te Gent. Waarbij het me steeds weer opvalt hoe ver de tentakels van die abdij hebben gereikt. En hoe rijk ze moet geweest zijn.

Iets ten westen van Terhofstede werd in 1643 de redoute „Berchem“ gebouwd. Die was bedoeld om het Zwin tegen de Spanjaarden te beschermen. Aangezien in 1648 de Vrede van Münster werd gesloten, had deze versterking opeens geen functie meer. Ze werd dan ook spoedig verlaten. Waarna ze in verval raakte. Een klein hobbeltje in de grond moet nog aanduiden waar deze redoute ooit stond. Ik heb het niet gezien.

Terhofstede had ooit een haventje waar schepen op gunstige wind konden wachten als ze op doortocht waren naar Sluis. Tegenwoordig ligt Terhofstede daar pittoresk te liggen. Een groepje huizen langs bochtige dijken met knotwilgen.

Gejaagd door de wind

De tocht ging door het eindeloos vlakke land waar veel graan verbouwd werd. Daarbij kreeg ik enkele molens in het vizier. Van heel ver, overigens. Al moet er in Terhofstede

De stenen windmolen Nooitgedacht van Cadzand

nog een welig begroeide molenromp staan, die heb ik nou net niet gezien! Maar die heeft dan ook geen wieken meer. Wat meestal het eerste is wat me de aanwezigheid van een windmolen in het landschap signaleert.

Een molen die ik van iets dichterbij te zien kreeg was die van Cadzand. Een ronde stenen korenmolen op een molenbelt. De „Nooitgedacht“ van 1898. Op de plaats waar de stenen molen nu staat bevond zich reeds in 1662 een staak- of standerdmolen. Die werd in 1721 vervangen door de staakmolen De Kat. In 1820 blies een storm deze molen omver.

Men bleef niet bij de pakken zitten want spoedig daarna werd hij weer opgebouwd. De

bewogen levensgeschiedenis van de molen vervolgde met een brand in 1897 die de hele constructie in de as legde. Waarna de huidige stenen molen werd gebouwd. Ene Lombaard uit Groede ontwierp de huidige molen voor Abraham de Hullu. De bouw werd uitgevoerd door een plaatselijke metselaar en de Belgische molenmaker Rombouts uit Wachterbeke.

Bij de bevrijding van Zeeuws-Vlaanderen in het najaar van 1944 werd de molen beschoten. Dat terwijl vele mensen juist bescherming in de molen hadden gezocht. Het is me niet bekend of daarbij slachtoffers zijn gevallen. In elk geval werd de molen zwaar beschadigd. Met steun van het Rijk werd de molen tussen 1947 en 1948 hersteld.

De molen onderging nog enkele keren een verandering van bestemming. Van woonhuis, via pension naar bar. En toen brandde hij weer compleet uit. Er waren omhalingen en acties nodig om aan het nodige geld te komen voor de restauratie maar dat is dan in 1976 toch gebeurd.

De mooie maar naamloze houten standermolen van Retranchement.

Een windmolen die ik wel van dichtbij te zien kreeg was die van Retranchement. Een mooie houten molen. Donkerrood geschilderd, met witte accenten. Alweer een molen met een lange geschiedenis. Een resolutie van de Raad van State van 24 juli 1643 bepaalde dat aan Bartholomeus de Vos toestemming werd verleend voor de bouw van een molen op deze plaats. Er was daarbij 15 gulden windrecht verschuldigd. Ik stel me voor dat dat niet weinig geld was in die tijd!

De molen overleefde de Tweede Wereldoorlog maar hij werd wel zwaar beschadigd. De herstellingen uit 1948 waren een noodgreep om de molen weer aan de gang te krijgen. Het ging met veel „kunst- en vliegwerk“ gepaard. Maar het lukte wel.

Tussen 1982 en 1983 werd de vervallen molen grondig opgeknapt, waarbij veel ongerechtigheden uit het verleden ongedaan werden gemaakt.

Toch ging de conditie van de molen weer snel achteruit. In 2000 was moest een noodreparatie verricht worden, in afwachting van een grondige restauratie. Daarmee werd in 2002 begonnen. Hetgeen op 17 mei 2003 mogelijk maakte dat de molen heropend werd en weer maalvaardig stond te prijken langs de Molenstraat. Bij de laatste restauratie is er voor gezorgd dat de toestand van vóór 1948 werd hersteld.

Merkwaardig is dat deze molen geen naam heeft...

Kattezand

Na een tweede passage in de rustpost van Retranchement werden mijn schreden gericht naar Cadzand. Een trip langs hoofdzakelijk rechte kanalen. Waaronder, denk ik, het Uitwateringskanaal dat in Cadzand-Bad uitkomt.

De naam van dit dorp heeft niets te maken met katten zoals men in een onbewaakt ogenblik wel eens zou kunnen denken. „Cadzand“ is afgeleid van *kade* of *cade*. Daar moet je je niet al te veel bij voorstellen want het ging over een primitief dijkje van ongeveer één meter hoog. Oorspronkelijk werd de naam gespeld als *Cadesant*, waaruit later *Caesant* en *Casant* voortkwamen. Totdat de huidige naam bleef.

De geschiedenis van Cadzand gaat ver terug in de tijd en is ingewikkeld. Zoals zoveel dorpen in de omtrek was het zeer dikwijls een conflictgebied en werd er dus bij gelegenheid

Het rigoureuze rechte kanaal met heel in de verte Cadzand

fel gevochten.

Zonder overdrijving kan gezegd worden dat Cadzand aan de zee is onttrokken. Zoals bijna overal elders is hier de kenspreuk van Zeeland zeer van toepassing. „*Luctor et emergo*“. Ik worstel en blijf boven... Het Land van Cadzand moet al lang bewoond geweest zijn. Het was een min of meer rond eiland dat omsloten werd door zeegeulen. Geleidelijk aan breidde het eiland zich uit doordat steeds nieuwe polders werden aangelegd die weer een stukje land aan de zee ontstalen. Het min of meer cirkelvormige dijkpatroon dat daarbij gehanteerd werd kan nu

nog steeds in het landschap opgemerkt worden. Al ben ik me daar niet van bewust geweest. Oorspronkelijk groeide het eiland als een zandplaat in de luwte van de eilanden Wulpen en Koezand die zich meer zeewaarts van het huidige Cadzand bevonden.

Cadzand heeft wat te verduren gekregen in de loop der eeuwen. Stormvloed, Schotse zeeroovers, plunderende legers van Fransen, Engelsen, Vlamingen, Spanjaarden en Watergeuzen... Het kan niet op. De Honderdjarige Oorlog, de Tachtigjarige Oorlog, allebei brachten ze de vruchten van de menselijke waanzin met zich mee. Zoals daar zijn: moord, verkrachting, plundering en brandstichting...

In een meer recent verleden was het alweer prijs met de ellende. De Eerste Wereldoorlog bracht een algemene mobilisatie mee en daarbij werden troepen in Cadzand gelegerd. Ze bleven er tot 1925. Hoewel Nederland toen buiten de oorlog bleef, vielen er toch enkele verdwaalde bommen op Cadzand-Haven. België was immers dichtbij. Het zou tegenwoordig *collateral damage* heten.

Uitkijkend op de Wielingen.

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, toen de geallieerden oprukten, hebben de Duitsers in augustus 1944 de sluis van het Uitwateringskanaal geopend.

Daardoor overstroomde de Passageule weer. Doch op 30 oktober 1944 werd Cadzand bevrijd door de Canadezen. Even voordien werd nog de kerk beschadigd waarbij de meeste gebrandschilderde ramen uit 1931 verloren gingen. Ook de molen Nooitgedacht werd, zoals reeds gemeld, zwaar beschadigd. Gelukkig bleef het centrum van Cadzand nog redelijk intact.

Na de bevrijding werd de restauratie ter hand genomen. In 1953 volgde de Watersnoodramp waarbij in de Zwarte Polder de dijk brak. Hierna werd, in het kader van het Deltaplan, de dijkverzwaring ter hand genomen. Daardoor verdween het haventje van Cadzand. Het was lang geleden dat ik nog in Cadzand was geweest en er is veel veranderd. Gelukkig is men hier niet massaal gevallen voor de verleidingen van de foeilelijke hoogbouw die

Het brede pad door de duinen

de hele 60 kilometer van de Belgische Kust beheerst. Maar voor de rest... ik herkende nauwelijks nog wat. Doordat het uitgezette wandeltraject me steeds aan de kust hield, weet ik niet hoe het er in de dorpskern van Cadsand voorstaat. De zee en het strand trekken natuurlijk veel volk. Er liep een breed pad dat druk bewandeld en befietst werd over begroeide lage duintoppen heen. Uitkijkend op De Wielingen. Helemaal tot over de staatsgrens en langs het Zwinreservaat. De wind, het ruisen van de branding, krijsende meeuwen...

Hoe idyllisch het er zo op het oog ook uitzielt, Cadzand schijnt zijn gewelddadige verleden nog door te trekken tot op onze dagen. Op de site van een krant vond ik vier recente berichten en drie daarvan gingen als volgt:

Brute mishandeling in Cadzand!

Vughtenaar mishandeld in kustplaats

Twee jongens door groep mishandeld in Cadzand

Tja, losgeslagen individuen zal je helaas wel overal tegenkomen, vrees ik.

Juffrouw Ooievaar

In de late Middeleeuwen zorgde een stormvloed ervoor dat de zee tot diep in het land doordrong. Er ontstond toen zelfs een heuse zeearm, zo diep landinwaarts dat die reikte tot de steden Brugge, Damme, Aardenburg en Sluis. Het werden daardoor machtige handelssteden. Het water was breed en diep genoeg om er zelfs enkele flinke zeeslagen in uit te vechten. Dat gebeurde in de eerste helft van de dertiende eeuw en later nog in de vijftiende eeuw. Er kwam toen een niet onaanzienlijke Engelse vloot binnenvallen. De mens greep in door het opwerpen van dijken en daardoor is de zeearm gaan verlanden. Geleidelijk aan verzandde Het Zwin. De zeearm slibde vrijwel volledig dicht. Slechts een klein deel in het noorden bevatte nog water. Brugge werd „Bruges La Morte“ en de andere handelsplaatsen werden stadjes die alleen nog uit militair oogpunt interessant waren.

Een onderbreking in de duinenrij met de sluffer. Waardoor het zeewater het land kan binnendringen.

Door verdere aanslibbing en verzanding is er nu niet veel méér over dan een strandgeul met de achterliggende sluffer die toelaat dat de zee in het land dringt. Oorspronkelijk was de monding van het Zwin ruim zes kilometer breed. De torens van Westkapelle en Knokke fungeerden daarbij als baken voor de zeelieden op hun tocht naar Brugge en Damme. Door de verzanding werd eerst Brugge onbereikbaar en moesten er voorhavens worden aangelegd. De eerste was Damme, nadien volgden, steeds verder zeewaarts, Hoeke, Mude (nu Sint Anna ter Muiden) en tenslotte Sluis.

De grenspaal die niet op de grens staat.

De strandgeul is bij laag water gemakkelijk te doorwaden. Het water staat niet meer dan enkeldiep. De geul vormt de grens tussen Nederland en België. Opmerkelijk is dat de grenspaal tussen beide landen (grenspaal 369) niet op de grens staat! Zijn gietijzeren voet staat helemaal in Nederlandse bodem geplant. Dat komt doordat hij steeds wegspoelde wanneer hij op de juiste plaats stond. Het sluffergebied is Nederlands en Belgisch grondgebied. Het krekensysteem bestaat uit schorren, slikken, stranden en duinen. Het zeewater kan dus bij vloed het natuurgebied binnendringen. Bij normaal getij loopt het Zwin slechts gedeeltelijk onder water. Grote delen van het slikken- en schorrengebied komen enkel onder water bij springtij en het hele gebied overstroomt maar een paar keer per jaar. Enkel wanneer de waterstand uitzonderlijk hoog is, gecombineerd met een storm. Sommige plantensoorten zijn bestand tegen haast permanente onderdompeling, andere zijn dat niet. Deze laatste kunnen alleen maar groeien op plaatsen die slechts zelden onder het zeewater komen te staan. Op die

Juffrouw Ooievaar op stap

manier is het Zwin een lappendeken van vijvers, geulen, krekens, slijkplaten en met verschillende planten begroeide schorren. In de slijkbodems leeft een grote variatie van wormen en schelpdieren. Dat is dan „gefundenes Fressen“ voor de vele tienduizenden vogels die er broeden of er korte of langere tijd verblijven tijdens de trek. Het Zwin en het Zwinpark zijn niet hetzelfde. Ze horen weliswaar bij elkaar maar ze verschillen in verregaande mate. Het Zwinpark is zeven hectare groot en het is een educatief vogelpark. Het werd in de vijftiger jaren van vorige eeuw

aangelegd op het voormalige domein van Koning Leopold III. Dat domein werd na de oorlog gekocht door de Compagnie Het Zoute. De vastgoedmaatschappij van... raad eens? Graaf Lippens, natuurlijk. Koning Leopold had er voordien de koninklijke villa „Roemah Laoet“ gebouwd. Die ongewone naam komt uit het Indonesisch en het zou respectievelijk „tempel“ en „zee“ betekenen. Het stulpje stond middenin een groot park en architect Viérin was de ontwerper ervan.

De bekendste gevleugelde bewoners van het vogelpark zijn de ooievaars. Die vogelsoort was nagenoeg uitgestorven in Vlaanderen maar dankzij een succesvol kweekprogramma hier in het vogelpark zijn er nu weer talrijke exemplaren van te zien. Ook elders in Vlaanderen.

Bij het naderen van de laatste rustpost, die te vinden was in een tent nabij het park, liepen verschillende ooievaars majestueus op hun hoge stelten rond. Sommige bezoekers vonden het leuk en/of nodig om die vogels brood toe te werpen. Wat die vogels heel handig (bekkig?) in de vlucht wisten op te vangen. Naar mijn mening een volkomen verkeerde praktijk die de vogels tot bedelaars degradeert. Die zijn best in staat om voor hun eigen kostje te zorgen. Zoals eentje die ik aan de rand van een poel geduldig zag staan wachten totdat er wat eetbaar te vangen was.

Moeder

Even had ik nog gedacht het laatste stuk van deze wandeling te moeten afdoen als niet bijster interessant. Wegens te druk, onder andere. Ware het niet dat helemaal aan het einde nog wat opdook dat onmiddellijk mijn aandacht trok: een molen! Ja, ik weet het wel, ik moet wel een klap van... gekregen hebben om het daar steeds weer over te hebben. Maar tot die klap was dit exemplaar niet meer in staat want hij had geen wieken meer. Maar hij had wel een interessant verhaal om te vertellen.

Het is nu een verblindend wit geschilderde molenromp met het dak intact. Nu dient de molen als woning maar ooit was het een fiere stenen korenmolen. De Molen van Siska. Die Siska, dat was me eventjes een ondernemende dame! Ze was driemaal getrouwd, baarde 16 kinderen waarvan er tien in leven bleven en ze ging op reis naar Amsterdam. Nu, dat was ongewoon. Niet het baren van vele kinderen. Dat deed ongeveer iedere getrouwde vrouw omdat het een soort levensverzekering was en meneer pastoor zegde dat het nodig was om zoveel mogelijk katholieke zieltjes erbij te krijgen. Maar de reis naar Amsterdam, dat was niet gewoon. Het moet in die tijd, we schrijven 1882, geen geringe onderneming geweest zijn. Fransisca bezocht er een museum en daar zag ze op een schilderij een wafel met vier hartjes. Toen ze weer thuis kwam tekende ze voor zichzelf een wafel uit met vijf hartjes. Zou men goesting krijgen van eentje meer...? Die tekening bezorgde ze haar

De molen van Moeder Siska. Nog net zichtbaar.

zwager die smid was in De Pinte. Hij smeedde het wafelijzer en Siska kon beginnen bakken. Moeder Siska woog 135 kilo en ze kan dus als ervaringsdeskundige inzake lekkerrijen bestempeld worden. Zo bereidde ze een deeg geheel naar eigen recept en bij elke verjaardag van de kinderen werden de wafels met de hartjes gebakken. Op een dag kwam er een notaris uit Antwerpen op bezoek bij Moeder Siska en hij proefde de wafels. De man vond ze zo lekker dat hij meteen vroeg om een lading wafels te komen bakken voor

het verjaardagsfeest voor één van zijn kinderen. Het feest, en de wafels, bleken zo'n succes dat er nog vele aanvragen volgden.

Moeder Siska zag er wel brood in, in die wafels. Ze was immers niet aan haar proefstuk toe waar het erom ging de hongerigen te spijzen. Haar derde echtgenoot, vader De Vos, was molenaar. Naast de molen baatte Fransisca een herberg uit. Wat goed bekeken was want de boeren die graan lieten malen in de molen, konden daar aangenaam de tijd doorbrengen bij een hapje en een drankje. De betaling van de molenaar geschiedde met twee scheppen meel uit elke zak. Op die manier was er in huize De Vos altijd brood op de plank. Van dat brood konden de wachtenden dus desgewenst wat kopen. Boterhamsgewijs. Met gerookte ham, kwark of een boerenomelet. Door het nieuwe wafelijzer verschenen ook de wafels met de hartjes op het menu.

Het nieuws over dat lekkere gebak verspreidde zich al snel en zo werd het etablissement van Moeder Siska een trefpunt. Om de instroom van klanten te verzekeren werd een rit met paard en kar naar de molen ingelegd. In het begin werden de wafels enkel op bestelling gebakken, maar vanaf 1892 kon men de specialiteit ook zonder voorafgaande reservatie krijgen.

Door de steeds groter wordende toeloop werd het café te klein en was men genoodzaakt om de klanten aan schraagtafels in de aanpalende wei te laten plaats nemen. Moeder Siska kocht ook vouwstoelen van een failliet circus. En er kwam een speeltuin voor de kinderen van de klanten. Het bleken even zoveel schoten in de roos van het commerciële succes.

De zonen van Moeder Siska bakten de wafels en deden het zware werk terwijl de dochters in de herberg een handje toestaken. In de winter gingen al de kinderen naar Wallonië om er hun Frans bij te schaven opdat ze beter het hoofdzakelijk Franstalige cliënteel te woord zouden kunnen staan. Ze was niet op haar achterhoofd gevallen, die Moeder Siska.

Het wafelhuis bestaat nog steeds. In meerdere incarnaties zelfs. Want zonen en dochters zwermden uit en begonnen een eigen zaak. Veel is echter veranderd. Alleen het recept voor de wafels met de hartjes niet. En dat recept is tegenwoordig maar door één enkele nazaat nog gekend.

Asterix aan zee

De huizen in Knokke zijn, bijna zonder uitzondering, wit geschilderd. Met een rustiek afstekend rood pannendak. Mooi. De straten zijn vrij van rommel al viel het me wel op dat, eens je de zeedijk achter je hebt gelaten, niet veel verder het asfalt van de straten gebarsten is en de voetpaden erbij liggen alsof er in dertig jaar niet naar is omgekeken. Ook daar waar

nog grote villa's staan. Dus toch ergens wat witgekalkte graven?

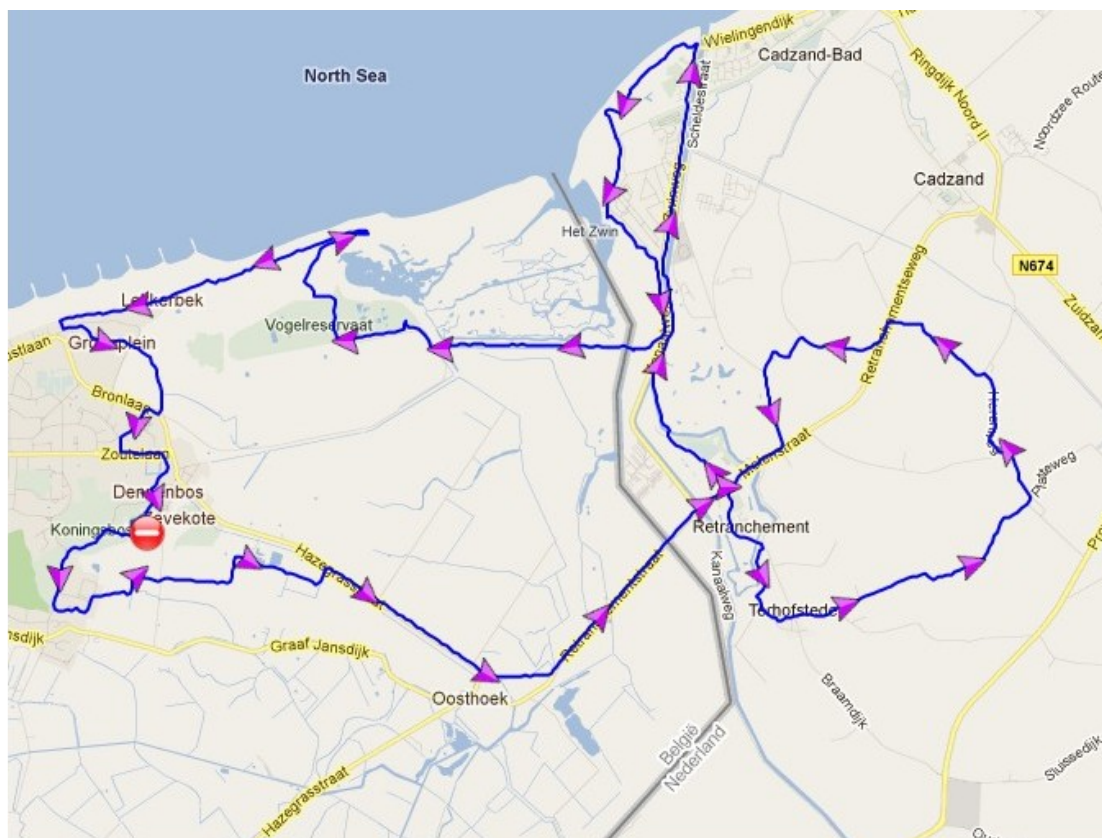
Graven die niet wit gekalkt zijn maar die juist erg veelkleurig zijn ingevuld, zijn die die naam Lippens dragen. Knokke is een beetje te vergelijken met een middeleeuws domein waarvan de graven Lippens de leenheren zijn. Ze bezitten er zowel de politieke als de economische macht. Dat laatste in de vorm van vastgoed. Ze beheren verder alle symbolen van Het Zoute: de golfclub, de tennisclub, de Vlindertuin (bestaat die nog?) en tot voor kort ook het Zwin zelf. Dat laatste hebben ze, zeer profijtelijk verkocht aan de gemeenschap.

Meerdere lanen en dreven zijn naar leden van de familie Lippens genoemd.

Graaf Leopold Lippens, burgemeester voor het leven, zit niet verlegen om een „bon mot“.

Dat is wel al gebleken. Dus laat ik hem nog even aan het woord. Tenslotte: wat het zwaarst is moet het zwaarst wegen en wie het lang heeft, laat het lang hangen.

„Het is hier zo'n beetje als het dorp van Asterix, met Romeinse kampen rondom,“ vindt deze verlichte geest. „Wij hebben de toverdrank waardoor we in deze prachtige omgeving kunnen wonen“. Er is alvast één ingrediënt van dat drankje dat wel bekend is: de vele, vele miljoenen euro's van de inwoners. Talloze rijken hebben hier een vakantieverblijfje. En de gemeentebelasting bedraagt... raad eens? 0%! In deze geheiligde omgeving komt dan een kwiet met een frigobox wat rondwandelen. Rare jongens die frigoboxtoeristen.

UBI MEL IBI FEL

© 2011 Michel Christiaens

Wandelaria

Een redelijk goed verzorgde wandeling. Met goede bewegwijzering. Al kon de verwijzing naar de parking veel beter geweest zijn. Nu was dat voor niet weinigen een twijfelgeval. Afwisselende omgeving al kan je dat niet zeggen van de stukken traject die langs kaarsrechte polderwegen liepen. En spijtig dat er in de startzaal om te eten slechts vette barbecueworsten te krijgen waren. En dito pannenkoeken.

Voor mij een hernieuwde kennismaking met een gebied waar ik wel eens graag kwam. In Cadzand dan.